

Újrakezdés

Kolonc Piroska kilép szolgálati lakásából a homokszőlősi főutcára, és majdnem hanyatt vágódik. Nem a januári napsütéstől. Dühösen vizsgálja, min csúszott meg cipőtalpa. „Egy papírtrombita! Ki a fenének volt tegnap kedve szilveszterezni? Biztos az oroszoknak, azoktól minden kitelik!” Az oroszoktól tényleg minden kitelik. Rabolnak, vedelnek, levegőbe lövöldöznek, nőket erőszakolnak. (A megerőszakolt nőket a nem megerőszakoltak leköpi, bolsevista szajhának nevezik.) És egy orosz most is épp ott van, az artézi kútnál. Az amerikaiaktól kapott Studebaker teherautójának előreugró orrcsörlőjén ül. Napraforgómagot rág. Közben a nőt figyeli. Piroska megáll, elgondolkodik, ne forduljon-e vissza. De a másik már meglátta, bemehet utána a házba is. Bár az oroszok este szoktak nőkre rontani, amikor telítődtek vodkával, pálinkával. És Kolonc Piroska már elmúlt hatvanöt. Ami most jó lehet. Igaz, hetven felé közeledni úgy általában nem igazán jó. Piroska fiatalnak érzi magát. Ha épp nem fáj semmije. De a feje szokott. Meg a csuklója és a csípője. Ha jön a front. Az időjárás. Amikor viszont az orosz front jött, inkább fuldoklott. A zakatoló szíve miatt.

A nő elhalad az orosz mellett, és gyorsan beugrik a községháza (itteni nevén: bíróság) kapuján. Az előtérben, ahol korábban Hidas Jakab ült, és szelektálta meg csendre intette a népet, most nincs senki. Hidas bent van a bíró szobájában, mert már ő a bíró. Piroska két idegen hangot hall kiszűrődni onnan. Két román tisztét.

A románok sokkal szervezettebben rabolnak, mint az oroszok. Egy nappal előre kihirdetik, hol kell hajnalban a szekereknek felsorakozni. Azok aztán egy-egy utcán végighaladnak, s közben megtelnek gabonával, mert minden portának kell adnia legalább egy mázsát. Amelyik gazda nem ad, azt hasbalövik és bedobják a kútba. Az a gond, hogy a már kirabolt utcákat újra és újra kirabolják. Hidas Jakab kikönyörögte Zajactól, a községbe elszállásolt orosz ezredparancsnoktól, hogy hadd állítson föl egy polgárőrséget a románok ellen, de a polgárőrség megalakulása után annak mind a tíz tagját elvitték az oroszok málenkij robotra. Azért a románok mégis változtattak a módszerükön: már nem ölik meg azt, aki nem tud gabonát adni. Csak huszonötöt veretnek rá. És visznek mást. Bútort, ekét, edényt. Megpakoltatják ezekkel a szekeret, kihajtatják az állomásra, ahol a szajré a szekérral és a lóval együtt felkerül a Bukarestbe induló szerelvényre. A volt tulajdonost pedig azzal vigasztalják, hogy más is így fog járni, nemcsak ő. Egy emberséges román hadnagy még – zabrált – cigarettával is meg szokta kínálni a károsultat.

A román tiszték kijönnek. (Viszik magukkal azt a festményt, ami megtetszett nekik az irodában.) Kolonc Piroska bemegy. Hidas nem örül, a nő sem kellemes társaság. Húsz évig volt a titkos szeretője. Még a '14-es háború előtt jöttek össze, amikor az állami tanítóképzőt elvégző Piroskát a homokszőlősi állami elemibe vezényelték. Piroska már nem volt makulátlan, nem volt hát értelme elhárítania Hidas közeledését. Az éjszakai belopózós találkozók egymásba szerettek. Mégsem kelhettek egybe, mert a négyholdas Hidas nem volt parti az állami alkalmazott Piroskának. Később a férfi hivatalos lett, ami önmagában is komoly dolog (nyugdíj!), a négy hold szántóval, a két bikával meg a legelőtársulati tagsággal kiegészítve pedig elfogadható egy falusi pedagógus számára. Csak addigra már Piroska benne volt a korban, gyermeket nem lehetett tőle várni, ezért hát a férfi egy fiatalon megözvegyült asszonyt választott. Az hozott a házasságba egy kisfiút. Meg nyolc holdat. Így lett tizenkét holdjuk. Aztán hozzá még pár pulya. Kolonc Piroska élete tehát kisiklott. Hidas Jakab élete viszont sínre került. Amíg a kocsmában el nem kezdte egyszer szidni a homokszőlősi plébánost. (Azért haragudott rá, mert a pap nem volt hajlandó egyházi temetésben részesíteni Jakab öccsét, Sanyit, mivel az szerelmi bánatában az öngyilkosság szörnyű bűnét követte el.) Hiába, hogy Jakab soha nem politizált, elterjedt róla a

faluban (és a nyárligeti rendőrségen), hogy vörös, ezért '44 januárjában kirúgták a községházáról. Ami viszont szerencsét vont maga után, mert mikor a régi adminisztráció elmenekülésekor új községi bírókat kellett kinevezni, a nyárligeti rendőrség könyökvédős tisztviselőjéből a szovjetek bevonulása után gyorsan parasztpárti fősolgabíróvá emelkedő Balogh Barnabás Hidast kérte fel. Aki nem ellenkezett. Mert bár veszélyekkel jár minden státusz, de előnyökkel is.

- Lesz újra áram? – kérdi Kolonc Piroska Jakabtól, és kimutat az ablakon, a községháza udvarán lévő távvezetékre felmászó Porkoláb Janira, a villanszerelőre.
- Nem lesz. Most már végképp nem lesz.
- Akkor minek küldted Janit szerelni?
- Jani nem szerel. Hanem lesz. Mert a Beregben a románok elkezdték az elektromos vezetékeket, főleg a szigetelőket leszedni és a Regátba szállítani. Megelőzőm őket. Mindent elásatok. Persze, ha észbe kapnak a románok, ők lesznek a nyertesek. Akkor nekik dolgoztunk.
- És, amúgy jól vagy?
- Jól? Milyen értelemben. Az egészségem... meglehetősen.
- Nagy felelősséget vállaltál magadra.
- Azt. Pokoli feladatokat. A románok után én fogom megsarcolni a homokszőlői népet. Egy hét alatt ötven karórát meg négy kiló cukorkát kell összegyűjtenem. Ha nem rabolták volna ki a boltokat...
- Cukorkát? Nem cukrot?
- Cukorkát. Savanyúcukorkát. A debreceni kormány részére. Malinovszkij csak akkor hajlandó megkötni velük a fegyverszünetet, ha átadnak neki kétszázézer karórát meg negyvenöt mázsa savanyúcukorkát. Merthogy Sztálin Jóska úgy véli, egészségtelen a dohányzás, ezért inkább szopogassanak cukorkát a katonái.
- Aha...
- A rekvirálás után pedig meg kell szerveznem a négy engedélyezett pártot. A kommunistát, a verespéteristát, a szocdemet meg a kisgazdát. Mert nemzeti bizottság csak ott alakítható, ahol mind a négy párt tud képviselőt küldeni. Nem akarsz helyi pártvezér lenni? A kisgazdák a most leginkább keresztény...
- Másért jöttem. Szabóék, a tanító házaspár, úgy léptek le a front közeledtekor, hogy még el sem köszöntek tőlem. Pedig voltaképp egy házban laktunk.
- Fő is emiatt a fejem. A debreceni kormány azt is utasításba adta, hogy a templomoknak meg az iskoláknak működniük kell. Újra kell kezdeni az életet. Egy új életet.
- Csinálom én.
- Mit?
- Az iskolát. Másfél éve vagyok nyugdíjban. Még semmit nem felejtettem el. A kisujjamban van a tananyag. Először lenne egy összevont osztály. Aztán, ha már mindenki el meri küldeni a pulyáját... izé, a gyermekét, délelőtt az alsó három osztálynak lenne oktatás, délután a felső háromnak. Hidas Jakab leszegi fejét, leveszi szemüvegét és megtörli. Hosszan törli. Majd felnéz:
- Piroska, hálás vagyok. És bocsáss meg, hogy akkor úgy hirtelen... hogy Erzsikével álltam össze...
- Ezt hagyjuk!
- Jó, hagyjuk. Mikor tudnál kezdeni?
- Akár holnap. Csak el kell vinni az iskola megnyitásának hírét a portákra. És a tanyákra is.
- Azt megoldom.
- És a bérem?
- Ja, tényleg. Hát... fizetség nem tudom, mikor lesz. Egy fillér sincs a községi kasszában.
- Az oroszok vitték el a pénzt?
- Nem, még az elődöm, vitéz Csecsey községi bíró úr. Most biztosan Bécsben mulat belőle. Remélem előbb-utóbb telibe találja egy bomba.
- Értem, hát... akkor csinálom így. Tanítok hitelbe.

Az első tanórán tízen jelennek meg. Ötödikesek, hatodikosok. Kolonc Piroska beléptekor már maguk előtt kinyitott füzetrel és kihegyezett ceruzával ülnek. Nincs az a dobálás, kiabálás, ami Szabóéknál szokott lenni. Csend van. Addig, míg Piroska a nádpálcájával rá nem csap a tanári asztalra.

– Figyeljetek, gazemberek! Volt, ami volt, lesz, ami lesz, a magyarság egy kultúrnemzet. Csak a műveltség, a tudás, a magyar nyelv tarthat minket életben, emelhet a többi fajta fölé. Az iskolának működnie kell. Holnap mindenki magával hoz még egy diákot az utcájából. Aki nem: suhintás. Aki kettőt hoz: dicséret és szabadfoglalkozás az udvaron bőrlabdával. Mindenki hozza a tankönyveit! A régieket is. Ha valakinek hiányzik, majd abból pótoljuk. A ruszk... oroszok rendelete alapján történelmet és földrajzot nem lehet tanítani. De azért csak hozzátok azokat a könyveket is. Megőrzöm őket a jobb napokra. Most pedig Bandi, oszt ki ezt a pár ötödikes olvasókönyvet! Elég rongyosak már, de nem baj. Magyar irodalmat veszünk. A harmincadik oldalt találjátok Arany Jánostól a Családi kör című költeményt. Kezdjed olvasni Panni!

Varga Panni, a kasznártól megesett Varga Erzsébetnek a lánya („fattyá”, ahogy itt mondják) remegve vesz nagy levegőt, és szépen tagolva, tetszetősen szavalja: „Este van, este van: ki-ki nyugalomba! / Feketén bólintgat az eperfa lombja...” 7

Kolonc Piroska megrántja a kislány copfját!

– Bólintgat a fenét! Bólintgat. Azt olvasd, amit a költő leírt! Tovább!

És Varga Panni behúzott nyakkal olvas. Amíg az „Egy iramodással a pitarba terem...” – hez nem ér. Ekkor újra megrántják a copfját.

– Nem pitar, hanem pítvar! Javíthatatlan vagy! Arany János szent nyelvének a megrontója! Hol többet mondasz egy betűvel, hol kevesebbet, csak éppen nem annyit, amennyit kell. Ha te ott-hon úgy mondd: „elmék mamáméknál” az „elmegyek nagymamámhoz helyett”, az a te bajod, nincs apád, hogy kiigazítson, de itt beszélj és olvasd rendesen! Sanyi, folytasd a verset!

Az ötödikes fiú mintha gereblyére lépett volna, meghőköl. Kiejti kezéből a ceruzát. Keresnie kell.

– Mi lesz már!

– Azonnal tanárnő. „Nyittva áll az ajtó, a tüzzelő fénye / Oly hívogatóan... izé... hívogatólag néz ki a sövényre...”

Kolonc Piroska fülét bántják Zatureczki Sanyi mássalhangzóit. Viszket a tenyere, egy jó nyakonverés tudná csak csillapítani a viszketést. De nyakast tizenöt hold feletti gazdaember kölykének nem szokás adni. Mert a gazda, aki Nyárligeten meg Pesten lenézett „paraszt”, Homokszőlőson úr. Legalábbis a földnélküli többség szemében. „Bár lesznek még gazdák? Vagy mindenki az lesz? Lesz a fenét! Kolhoz lesz! Meg csoportházasság. És esküvő helyett szerződés. Annyi évre kötik, amennyire akarják. A kölyköket meg az állam neveli fel hithű bolsevistává” – gondolja Piroska, de azért elmarad a nyakas. Dühét szavakban tölti ki.

– Sanyi, te úgy beszélsz, mintha nem is a magyar lenne az anyanyelved! – vágja hozzá megvetően, s ezzel ráhibázik a lényegre, mert Zaturecki Sanyinak tényleg nem a magyar az anyanyelve. Hanem a nyárligeti tót.

– Felolvasom én helyettetek. Bugrisok!

Olvasni kezd. Rosszul hangsúlyoz, mert csak fél szemmel figyeli a szöveget, a másik szemével a kölyköket tartja sakkban. A „Noha a fiú nem imádságon kapkod” – nál kérdést intéz a tanulókhöz:

– Ki tudja megmondani, mit jelent ez: „nem imádságon kapkod”? Ki jelentkezik? Senki? Csutorás Jóska, gondolkozz csak!

– Tanárnő kérem, én nem tudom... Esetleg... talán, hogy nem forgolódik a misén.

– Ostoba! Szoták Feri. Szerinted?

– Hát..., hogy nem a Szentíráson kapja be a tízórajját.

– Még ostobább! Azt jelenti, hogy a fiú nem pap akar lenni, hanem, mint a következő sorban kiderül, költő. Arany János magáról írta ezt. És vajon melyik magyar közmondásra gondol a költő, amikor azt írja: „Szavuk sem igen van azalatt, míg esznek / természete ez már a magyar embernek” Kruták Eszti.

– Hogy... magyar ember evés közben nem beszél?

- Nem beszél. Persze ti biztos beszéltek. Csámcsogva. És forogtok közben az asztalnál. Meg könyököltök. És az orrotokat piszkáljátok. De Arany János az igazi magyarokról írta ezt a versét. Amilyeneknek nektek is lennetek kéne. A következő versszakban ez áll: „Beszél a szabadság véres napjairul...” Miféle szabadságról, miféle forradalomról beszél a versbéli vándor? Romanek Teri.
- A Petőfi forradalomról?
- Petőfi is támogatta ezt a forradalmat. De ki volt a vezetője?
- Hm... Ferenc Jóska?
- Ostoba! Ostoba!
- És Piroska enerváltan folytatja az olvasást. Csak akkor kap erőre, mikor az utolsó előtti versszakban a versbéli lány kerül előtérbe.
- „Pirulva kérdezi tőle... a testvérbátyját.” No pulyák, ki ez a testvérbáty? Aki ment harcolni, és aki most bujdosik. És akit nagyon vár a lány.
- Mivel teljes a tanácsstalanság, Piroska adja meg ismét a jó választ:
- A vőlegénye. Azt várja annyira. Hogy megesküdjenek.
- Egybe akar kelni a tulajdon testvérbátyjával? De hát az fajtalanság! – mondja megdöbbenve Lesnyák Bandi.
- Ó, te átkozott! Állj a falhoz! – kiáltja Piroska, és megragadja a feje búbjáig érő nádpálcát. Mielőtt azonban elhelyezkedne a lesújáshoz, megdermed. Mert vihogást hall. Igen, a többiek még mindig az állítólagos fajtalanságon derülnek. – Mind a falhoz! Gyerünk.

Piroska guggolva lendíti a pálcát, a pulyáknak pedig ugraniuk kell, különben elkapja a bokájukat. Ugrálnak. De nem fogják sokáig bírni. Tudja ezt a tanítónő, és előre örül a szisszenésekből hamarosan kialakuló jajgatásnak, óbégatásnak, könyörgésnek. Másfél éve nem volt ebben része. Nem is érti, hogy bírta ki enélkül.

Négyre Piroska kitombolja magát. A sajtó lábú pulyákat hazaengedi, az iskolát bezárja. Elégedetten tart haza. Amit lát, az viszont nem szívderítő, a házak hátsó udvarában és a határban is száron van még a tengeri. Azért nem törik a gazdák, nehogy elvigyék a románok vagy az oroszok. „Csak aztán nehogy megegye az őz, a nyúl vagy a vaddisznó.”

A község háza előtt Hidas Jakab áll. Konyári kőfaragó mesterrel a felszabadulási emlékművet tervezik. A Szovjet Katonai Parancsnokság utasítására. Hidas, volt szeretőjét meglátva, odafordul hozzá:

- Na, hogy sikerült?
- Mi?
- Az újrakezdés. Az iskola.
- Semmi különös. Folytattam ott, ahol másfél éve abbahagytam.